

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
імені М. В. Лисенка
Кафедра музичної фольклористики
Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології

ЕТНОМУЗИКА

20

*Збірка статей та матеріалів
до 150-річчя праці Миколи Лисенка
про Остапа Вересая*

Львів
2024

УДК 78.6У

Е 88

<https://doi.org/10.33398/2523-4846-2024-20-1>

Рекомендовано до друку Вченою радою ЛНМА імені М. В. Лисенка
протокол № 12 від 19.12.2024 р.

Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 24303-14143ПР від 08.01.2020 р.
Ідентифікатор медіа R30-05796 (рішення № 64 Національної ради України з
питань телебачення і радіомовлення від 09.01.2025 р.)

Редакційна колегія:

Любов Кияновська – доктор мистецтвознавства, професор (голова)

Адріана Гельбіг – доктор, професор (США, Піттсбург)

Пйотр Дагліг – доктор, професор (Польща, Варшава)

Ульріх Моргенштерн – доктор, професор (Австрія, Відень)

Сванібор Петтан – доктор, професор (Словенія, Любляна)

Уве Ронстрем – професор (Швеція, Уппсала)

Ольга Катрич – кандидат мистецтвознавства, професор

Марія Соневицька – доцент (США, Каліфорнія)

Ірина Довгалюк – доктор мистецтвознавства, професор

Богдан Луканюк – кандидат мистецтвознавства, професор

Рецензенти:

Ірина Довгалюк – доктор мистецтвознавства, професор

Наталія Сиротинська – доктор мистецтвознавства, професор

Упорядник:

Лариса Лукашенко – кандидат мистецтвознавства, доцент

Збірка „Етномузика” включена до Переліку наукових фахових видань України категорії „Б” у галузі мистецтвознавства, індексується в міжнародних наукометричних базах даних: INDEX COPERNICUS, Scientific Indexing Services, Academic Resource Index Research Bible, Google Scholar

Етномузика: збірка статей та матеріалів до 150-річчя праці Миколи Лисенка про Остапа Вересая. Число 20 / упор. Л. Лукашенко. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2024. 228 с.

У двадцятому випуску щорічника „Етномузика” вміщено наукові статті дослідників з України, Словенії та Канади, у яких дискутуються актуальні проблеми етноорганології, теорії та історії музичної фольклористики та етномузичної культурології. У збірці також представлено роботу з педагогіки, рецензії, огляди, повідомлення й хроніку фольклористичних подій за 2024 рік.

© Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2024

© Кафедра музичної фольклористики ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2024

*150-річчю праці Миколи Лисенка про Остапа Вересая
присвячується*

ЗМІСТ

<i>Від редакції</i>	7
---------------------------	---

Студії

Юрій Рибак

Творчий стиль мандрівного співця Андріяна Данилюка	9
--	---

Ярема Павлів

Михайло Тимофіїв – етноорганолог (до ювілею митця, дослідника, педагога)	27
---	----

Богдан Луканюк

До тактування часокількісного мелоритму	51
---	----

Ірина Клименко

Календарно-обрядові мелотипи Волині: класична львівська школа та альтернативний підхід	76
---	----

Olga Zaitseva-Herz

Soundscapes of Defiance: Resistance in Ukrainian Pop Music After the onset Of russia's Full-Scale Invasion	106
---	-----

Анастасія Мазуренко

Народна балада в етномузикологічних студіях: порівняльний аналіз українських та словенських підходів до вивчення жанру	122
--	-----

Педагогіка

Галина Пшенічкіна

Фольклор народів України: програма	153
--	-----

Рецензії, огляди, повідомлення

Науковий доробок української вченої. – <i>Ірина Довгалюк</i>	180
Вичерпний гід для сучасного фольклориста-польовика – <i>Лариса Лукашенко</i>	196
День інновацій в Будапешті – <i>Юрій Рибак</i>	195
Експедиції 2024 року в села Косівського та Коломийського районів Івано-Франківської області – <i>Ярема Павлів</i>	197
Архівна конференція ICTMD в Берліні – <i>Ліна Добрянська</i>	210
Міжнародна конференція молодих фольклористів у Вільнюсі – <i>Лілія Ганушевська</i>	213
Сьома конференція молодих дослідників народної музики (Львів) – <i>Євгенія Кромпотич</i>	2217
Пам'яті Богдана Яремка (Некролог) – <i>Вікторія Ярмола</i>	220
<i>Хроніка '24</i> / уклала <i>Лариса Лукашенко</i>	223

УДК 398.8::78.031.4::784.4(477=161.2/=512.19/=511.141/=135.1)37.046:71"465"07/11

Галина Пшенічкіна

ФОЛЬКЛОР НАРОДІВ УКРАЇНИ

типова навчальна програма середнього (базового) підрівня
початкової мистецької освіти з музичного мистецтва
початкового професійного спрямування, клас музичного фольклору

Галина Пшенічкіна, етномузиколог, кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник Відділу фольклорного архіву Інституту литовської літератури і фольклору (Вільнюс, Литва), доцент Дніпровської академії музики (Дніпро, Україна), h.pshenichkina@gmail.com, +380630618924

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни „Фольклор народів України” розроблена групою авторів-етномузикологів – Галиною Пшенічкіною, Ганною Пеліною, Анною Коломицевою з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання та містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів з цієї дисципліни, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класі музичного фольклору. Програма орієнтована на здобуття базових знань та навичок з предмету „Фольклор народів України” у мистецьких школах (музичних школах, музичних відділеннях шкіл мистецтв), а також може бути використана іншими суб’єктами освітньої діяльності, які реалізують програми позашкільної освіти за мистецьким напрямом. Дисципліна „Фольклор народів України” має безпосередній зв’язок з іншими освітніми компонентами програми класу музичного фольклору („Фольклорний ансамбль”, „Спів (сольний)” – сольне фольклорне виконавство), узагальнює та закріплює теоретико-практичні знання та навички. Навчальна програма розрахована на 2 роки (15 модулів) і супроводжується обширним переліком рекомендованої літератури, інформаційних джерел та ілюстративних матеріалів до кожного модуля.

Ключові слова: фольклор народів України, музичний фольклор, традиційна музика, етноси України, типова навчальна програма, початкова мистецька освіта.

Обсяг курсу: 70 годин

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Опис дисципліни. Типова навчальна програма (далі – ТНП) з дисципліни „Фольклор народів України” схвалена науково-методичною радою Державного науково-методичного центру змісту куль-

турно-мистецької освіти (Протокол № 4 від 01 вересня 2023 р.)¹ та орієнтована на здобуття базових знань та навичок з цього предмету в мистецьких школах (музичних школах, музичних відділеннях шкіл мистецтв), а також може бути використана іншими суб'єктами освітньої діяльності, які реалізують програми позашкільної освіти за мистецьким напрямом.

Опанування нормативного змісту навчання за ТНП розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить: *по 35 годин на рік для першого та другого років навчання* (1 год. занять на тиждень). У разі збільшення, відповідно до освітньої програми закладу, кількості годин на вивчення цієї навчальної дисципліни, робоча навчальна програма має передбачати ширші за змістом та більш високі за рівнем складності, ніж описані в ТНП, нормативні результати навчання.

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного (-ї) учня / учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі також рекомендовано на розсуд викладача загальну кількість навчальних годин розподіляти, зокрема на: поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмій учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня / учениці; повторення / закріплення вивченого матеріалу; планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня / учениці тощо).

Цілі та завдання. Навчальна дисципліна „Фольклор народів України” сприяє формуванню в учнів поглиблених знань про традиційну музичну культуру українців, корінних етнічних меншин й інших етносів, які проживають в Україні, розмаїття функцій (жанрів) українського музичного фольклору, багатство музичних форм та регіо-

¹ ТНП „Фольклор народів України” опублікована у репозитарії Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти: <http://arts-library.com.ua/handle/123456789/1103> [Пшенічкіна Г., Пеліна Г., Коломицева А. 2023] та рекомендована для впровадження у навчальний процес мистецьких шкіл України. Рецензенти— доктор мистецтвознавства Ірина Клименко, кандидат мистецтвознавства Маргарита Скаженник.

нальних стилів. Важливим та актуальним у сьогоденні є вивчення традиційної культури та музики етносів, „рідні країни” яких у важкий воєнний час надали неоціненну допомогу українцям.

Зміст навчальної дисципліни орієнтований на ознайомлення із основними жанрами пісенного, інструментального і вокально-інструментального фольклору етносів України, та через них – на підготовку до опанування професійно орієнтованими теоретико-практичними знаннями з теорії музичного мистецтва та розвиток світоглядної орієнтації. Типову навчальну програму спрямовано на поглиблене вивчення музично-фольклорного матеріалу, що сприятиме активізації мисленнєвої та мовленнєвої діяльності учнів та їх участі у створенні мистецьких проєктів.

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні в учнів базового знання та розуміння специфічних понять, видів і жанрів музичного фольклору; у вихованні любові та поваги до етнокультурного розмаїття та його відображення у фольклорі народів України; вихованні почуття відповідальності та прагнення до збереження традиційної культури; орієнтоване на мотивацію учнів до подальшого розвитку та творчого пошуку щодо вивчення народної музичної творчості через залучення до вивчення, прослуховування, виконання творів українського народного мистецтва; застосування набутих у процесі навчання компетентностей в повсякденному житті.

Опанування змісту ТНП сприяє розвитку в учнів художньо-естетичного смаку, цілісного і теоретично обґрунтованого сприйняття традиційної музичної культури, позитивного ставлення до власної та іноетнічної культурної спадщини; стимулює бажання продовжувати навчання за напрямом „Музичний фольклор” або споріднених із ним у фахових передвищих та вищих мистецьких закладах освіти.

Методи. Нормативний зміст навчання базується на узагальненні сучасних українських та європейських методик викладання традиційної музики народів світу, зосереджених на сприйнятті та осмисленні справжніх (автентичних – тобто неаранжованих) зразків музичного фольклору; на дослідницькому й педагогічному досвіді авторок ТНП. Інформаційною базою навчального курсу мають стати кращі зразки аудіозаписів та відеозаписів фольклору, а також теоретичні матеріали, розміщені на спеціальних інтернет-ресурсах, що присвячені традиційній народній культурі українців та інших етносів України.

Диференціація тем типової навчальної програми спирається на принципи системності, наступності, інноваційності та інтегрованості.

Це дає змогу викладачу дисципліни адаптувати власний педагогічний досвід, застосовувати ті методи та форми роботи, які відповідають специфіці певного регіону України та загальному рівню мистецької освіти учнів. Саме тому ключову роль у впровадженні цієї навчальної дисципліни відіграватимуть фахівці з належним рівнем компетенцій: викладач має володіти фундаментальними знаннями з традиційної культури, вміти підготувати учнів до сприйняття автентичних музичних зразків різних етнічних культур (на початку ознайомлення з традиційною музикою). Під час відбору ілюстративного матеріалу для певних тем викладачам слід уникати таких зразків, які подають фольклорну традицію в академічних чи будь-яких інших сучасних сценічних інтерпретаціях, адже орієнтація на такі зразки загрожує формуванням в учнів хибного розуміння суті музичного фольклору.

Реалізація. ТНП може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми, в якій викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений ТНП, відповідно до місцевих умов і потреб учня / учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Окрім того, викладач може реалізувати власний алгоритм викладання через перерозподіл нормативного змісту навчання та зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначені у ТНП.

Освітній процес з дисципліни „Фольклор народів України” здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою занять є *груповий урок*. Навчання проводиться за модулями. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування ТНП.

Навчальний / ілюстративний матеріал з навчальної дисципліни формується викладачем самостійно відповідно до індивідуальних здібностей та рівня розвитку вмінь та навичок учнів, а також з урахуванням приналежності навчального закладу до певного регіону з певними етнічними групами, які проживають в ньому та де історично склалася власна жанрово-стильова специфіка місцевого фольклорного матеріалу. *Розробниками ТНП підібрано перелік прикладів де-*

монстраційного матеріалу до кожного з навчальних модулів, який можна знайти в оригінальній повнішій версії програми [Пшенічкіна Г., Пеліна Г., Коломицева А. 2023, Додаток 1, с. 30–61].

Форми контролю. Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів, а також для пошуку ефективних способів успішного засвоєння ними змісту навчальної програми, застосовуються форми поточного та підсумкового контролю (оцінювання).

Поточний контроль здійснюється викладачем упродовж навчального року під час навчальних занять (поурочний контроль) та за підсумками опанування модулів (модульний контроль) з метою оперативного моніторингу результативності навчання учнів та коригування педагогічних прийомів і методів, що застосовує викладач. Періодичність та терміни поточного контролю визначаються робочою програмою з навчальної дисципліни. Поточний контроль може здійснюватися викладачем у формі контрольних уроків, тестування, музичних вікторин, виконання (вокального або інструментального) певної кількості творів тих жанрів, вивчених протягом контрольного періоду (відповідно до тематичних блоків / модулів), усного опитування тощо. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми, що схвалюється методичним об'єднанням або відділом / відділенням школи.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у *формі комплексного контрольного заходу*, який включає перевірку досягнення нормативних результатів навчання за всіма компонентами в межах, визначених типовою освітньою програмою, у формі річного контрольного заходу (наприклад, співбесіди з виконанням творчого завдання, підсумкового тестування, фоновікторини, виконання певної кількості творів вивчених жанрів, усного опитування тощо).

Наприкінці другого (випускного) року вивчення дисципліни проводиться підсумковий контроль за результатами опанування ТНП у *формі співбесіди з виконанням творчого завдання*. Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень учнів із конкретними очікуваними результатами навчання.

Оцінювання. Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання через виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1–3 бали),

середній (4–6 балів), достатній (7–9 балів), високий (10–12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня / учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання Пшенічка Г., Пеліна Г., Коломицева А. 2023, Додаток 2, с. 62.

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання

Завдання:

- ознайомлення із традиціями, обрядами та найкращими автентичними фольклорними зразками різних регіонів України, основними обрядовими і позаобрядовими музичними жанрами та їх особливостями;
- набуття слухового досвіду для розпізнавання фольклорних зразків з різних регіонів України та початкових теоретичних знань про відмінності жанрів і стилів традиційної музики українців для вміння проаналізувати їх ключові ознаки;
- оволодіння термінологією для означення певних регіональних назв жанрів та обрядів, музичних інструментів, ансамблів, елементів фактури тощо;
- ознайомлення із загальними сучасними класифікаціями пісенного та інструментального фольклору, прийнятими в українській музичній фольклористиці (етномузикології).

Рекомендації. Матеріали для демонстрації певних жанрів мають бути ретельно відібраними викладачем для того, щоб уникнути хибного уявлення про манеру виконання і сформувані правильне розуміння розмаїтої традиційної культури регіонів України. Зразки можуть бути або автентичними (безпосередні аудіо- або відеозаписи, здійснені від сільських виконавців), або представляти науково вивірені фахові реконструкції від виконавців-фольклористів (приклади наведені у змісті програми). Порядок тем модулів обумовлений історичним розвитком жанрів. Його розпочато з жанрів обрядового фольклору (календарного та родинного), оскільки вони сформувалися історично раніше за інші і найкраще демонструють регіональні відмінності музичного фольклору, основні особливості манери, ритму, ладозвукоряду, форми та фактури.

Розподіл змісту програми за модулями першого року навчання

Модуль 1. Вступ. Фольклор та фольклористика. Жанрова класифікація українського музичного фольклору. Регіональна специфіка музичного фольклору. Етноси України (4 год.)

Зміст навчання. Поняття народної музичної творчості, її головні ознаки та властивості (анонімність, колективність авторства, обумовленість традиціями, усність та безперервність передачі від покоління до покоління, багатоваріантність різновидів творів, їх історична тяглість). Носії традиції. Відмінності традиційної та класичної (академічної) музики. Автентичне фольклорне виконавство та реконструкторський рух в Україні. Фольклор і фольклористика. Способи збирання, зберігання та опрацювання народної музики. Загальна класифікація українського музичного фольклору (вокальна, інструментальна, вокально-інструментальна музика). Регіональна специфіка традиційної музики: жанрові системи, стильові особливості, регламентація виконавців (чоловічі, жіночі, дитячі жанри). Іноетнічні осередки в різних регіонах України та форми їх самоідентифікації (діаспори, товариства, фестивалі тощо).

Результати навчання. Знає базові властивості фольклору. Розуміє специфіку народної музики та її риси, способи передачі, запису, збереження та вивчення. Володіє термінологією народної вокальної музики („заспів”, „вивід”, „бас”, „гукання”, „тонкий голос” тощо). Знає основні форми традиційного музикування. Називає імена відомих автентичних виконавців та сільських колективів (наприклад, Домініка Чекур та гурт із с. Старі Коні, Уляна Кот з Погориння, гурт „Древо” із с. Кряківка та ін. залежно від регіону). Називає сучасні фольклористичні (реконструкторські) гурти („Древо”, „Гуртоправці”, „Божичі”, „Володар”, „Серпанок”, „Сільська музика”, „Родовід”, „Гуляйгород”, „Дике Поле”, „Муравський шлях”, „Орелі”, „Райгородок”, „Ладовиці” та ін.). Визначає головні етнографічні регіони України на карті (Полісся, Поділля, регіон Карпат, Середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Степова Україна). Називає найбільші етнічні групи, які проживають на теренах України.

Модуль 2. Календарно-обрядовий фольклор українців: загальна характеристика. Пісні та обряди зимового циклу (5 год.)

Зміст навчання. Загальна характеристика календарно-обрядових жанрів, функції обрядового фольклору, календарні періоди виконання обрядових пісень як магічна стимуляція продуктивності земле-

робських робіт: зимовий цикл, весняний цикл, літній цикл, перехідні періоди між сезонами (Масляна / Колодій, Зелені святки (троїцький тиждень)). Сучасний стан збереження календарно-обрядового фольклору. Обрядові дії та пісні зимового циклу. Загальна поширеність у межах української етнічної території. Твори давнього походження та різдвяні канти XVII–XVIII століть. Музично-стильові, текстові особливості колядок та щедрівок. Жанрові рефрени (Ой дай Боже, Щедрий вечір, Коляда). Театралізовані дійства: „Коза”, „Маланка”/ „Меланка”, „Вертеп” („Бетлегем”). Дорослий і дитячий репертуар. Чоловічий (колядування, театральні дійства) і дівочий (щедрівки, шлюбні колядки) репертуар. Деякі види народного багатоголосся на прикладі давніх колядок і щедрівок.

Результати навчання. Називає жанри календарно-обрядового фольклору українців, періоди проведення обрядів. Знає особливості виконання обрядових пісень свого (або вибраного) регіону. Знає особливості, різновиди, функції зимових календарно-обрядових пісень, час виконання, вікові групи і стать виконавців, музичні і текстові ознаки колядок, щедрівок, пісень до обрядових дійств водіння Кози, Маланки, масляних пісень. Відрізняє давні (архаїчні) зразки від різдвяних кантів християнського змісту, дитячий репертуар від дорослого. Вміє розпізнати на слух і за пісенним текстом жанри зимового циклу, деякі види народного багатоголосся, властиві пісням зимового циклу (унісонна фактура, гетерофонія, спів з бурдоном та інші). Розуміє значення понять „обряд”, „календарно-обрядовий фольклор”, „колядка”, „щедрівка”, „водіння Кози”, „водіння Маланки”, „Вертеп”, „Масляна”, „Колодій” (залежно від регіону).

Модуль 3. Обрядовість та пісні весняного циклу (4 год.)

Зміст навчання. Періоди виконання й обрядові особливості пісень весняного циклу: Колодій (Волинь, Поділля), заклички весни (Полісся), заковування каші (Наддніпрянина), ігрові веснянки (гаївки – на Західному Поділлі) і танки (веснянки з рухом на Подесенні та в інших місцевостях). Виконання виключно жіночими (дівочими) голосами. Основні ознаки закличних, танкових (хороводних), жартиливих (у тому числі „передирок” між селами), ліричних та інших веснянок. Обрядодії та пісні періоду Зелених свят (Трійці): обряд провів русалок (нижня Десна – нижня Прип’ять), водіння Стріли (Сіверщина), водіння Куста (Пінщина), водіння Тополі, заковування Віхи (Наддніпрянина, Лівобережжя) та ін.

Результати навчання. Знає локальні назви, календарні періоди, особливості проведення обрядів та виконання творів весняного циклу. Розуміє функцію обрядів і пісень весняного календаря, особливості виконавського складу. Володіє термінологією, пов'язаною із весняною обрядовістю. Уміє пояснити поняття „веснянка”, „закличка”, „танок (хоровод)”, „гаївка”, „русальна пісня”, „кустова пісня”, знає локальні назви пісень весняного циклу у своєму (вибраному) регіоні. Розпізнає на слух жанри весняного циклу, особливості їх виконання: фактура, гучність, висота. Знає регіональні осередки побутування обрядів періоду Зелених свят („Трійці”) (русальні обряди та обряд „Стріла” у зоні нижньої Десни та нижньої Прип’яті, „водіння Куста” на Західному Поліссі (Пінщина), „водіння Тополі” на Лівобережжі).

Модуль 4. Літньо-осінній обрядово-пісенний цикл (4 год.)

Зміст навчання. Календарний період виконання та жанрова класифікація літніх пісень: купальські (обряд Купала у його регіональних різновидах, крім Галичини), петрівки (сезонні пісні петрівського посту), жнивні (співані під час роботи) та обрядові дожинкові (Поділля, Волинь, Полісся, Десна, Полтавщина), літні трудові (Полісся: сінокісні, борові, ягідні, „на льон”, „на замашки” тощо), осінні (локальний жанр Полісся). Жіноче виконання. Географічна локалізація обрядів та жанрів.

Результати навчання. Знає поняття та час / період виконання літніх жанрів обрядового співу. Розрізняє на слух літні обрядові жанри. Визначає жанрові особливості літнього обрядового репертуару. Знає характерні вербальні (текстові) характеристики цих творів. Розуміє географічне поширення окремих жанрів. Знає локальні назви, календарні періоди, особливості проведення обрядів та виконання творів літнього циклу.

Модуль 5. Родинно-обрядовий фольклор (5 год.)

Зміст навчання. Життєвий цикл людини в народних уявленнях. Класифікація родинно-обрядової пісенності. Обставини виконання та виконавський склад. Жанрова класифікація творів родинно-обрядового циклу (весільні, народинні (хрестинні), голосіння). Весільний обряд: хід кількаденного дійства, його етапи (передвесільний, власне весілля, післявесільний), обрядові персонажі та їх роль. Співочі групи як представники двох родів – роду молодого (свахи) та роду молодої (дружки). Весільні пісні: питомий шар (пісні-коментари).

рі, пісні ліричної функції (журні)), приспівки, напливові (пізні) приурочені твори нового стилю, регіональні особливості (види фактури, виконавська стилістика). Народинні (хрестинні) пісні (реліктовий жанр, що зберігся у західних областях України та на Поліссі). Жанрове визначення, тематика, час виконання, особливості. Поховальні голосіння як форма звукового спілкування з потойбічним світом та спосіб емоційної рефлексії. Обставини виконання (сольний жіночий спів-крик), жанрові особливості, різновиди голосінь (за покійним, за рекрутом, поминальні, okazіональні, жартівливі тощо).

Результати навчання. Називає жанри родинно-обрядового фольклору. Визначає їх на слух і за поетичним текстом. Знає обрядові обставини виконання та провідні музично-стилістичні риси кожного із вивчених жанрів. Орієнтується в драматургії весільного обряду, знає персонажів та їхні функції у весільному дійстві. Називає основні етапи весільного обряду та дії, які виконуються в той чи інший момент. Розрізняє дві групи весільних наспівів (моторні та ліричні) та визначає їх приналежність до певних обрядових моментів. Знає головні музично-стилістичні особливості весільних пісень залежно від їх регіонального походження. Володіє знаннями про перші дні життя людини в уявленнях наших предків та обрядовість, пов'язану із цим періодом. Орієнтується в тематиці народинних (хрестинних) пісень. Знає їх географічну локалізацію та жанрові особливості. Розуміє значення жанру голосіння в народній музиці та житті наших предків. Визначає особливості жанру голосінь (сольне виконання, експресивність, імпровізаційність, особливості мелодики, ритміки тощо) та їх різновиди.

Модуль 6. Українські народні музичні інструменти. Жанри інструментальної музики. Традиційні танці (7 год.)

Зміст навчання. Українські народні музичні інструменти: духові, струнні, ударні тощо. Функції інструментальної музики. Традиційні інструментальні ансамблі різних регіонів України. „Троїсті музики”. Жанри української традиційної інструментальної музики. Традиційні українські народні танці (питомі та напливові): гопак, козак/козачок, метелиця, полька, гречаники, яків, зачепиха, вальс, гуцулка, коломийка, аркан. Приспівки до танців, танцювальні пісні, „частівки” („частушки”). Видатні традиційні музики минулого. Сучасні музиканти-реконструктори.

Результати навчання. Знає основні види традиційних музичних інструментів українців різних регіонів, виконавський склад найпоширеніших народних інструментальних ансамблів, жанри української інструментальної музики та їх функцію (обрядова, сигнальна, пастуша, побутова); основні, поширені в Україні, традиційні танці. Називає народні музичні інструменти, інструментальні ансамблі, жанри інструментальної музики, танці та їх регіональні назви. Розрізняє за виглядом та на слух (за тембром) основні музичні інструменти, ансамблі та жанри. Називає прізвища видатних традиційних музик минулого (В. Грималюк „Могур”, брати (Кирило, Спиридон і Лук’ян) Прилипчани, родинний гурт Тафійчуків та ін.) та сучасних музикантів-реконструкторів (М. Хай, С. Охрімчук, М. Качалов, С. Постольніков, М. Бережнюк та ін.).

Модуль 7. Необрядовий фольклор: класифікація і загальна характеристика. Український народний епос (3 год.)

Зміст навчання. Жанри українського необрядового фольклору та їх засадничі відмінності від обрядових творів: дитячий фольклор, ліричні (звичайні) пісні та балади, епос. Український народний епос (давні билини (жанр, що зник), думи (козацький епос XVI – XVII століття, виконуваний „народними професіоналами”), історичні пісні (твори історичної тематики, за стилем спільні з ліричними (звичайними) піснями), співанки-хроніки (приспівки на актуальну для певного часу тематику, карпатський регіон). Відомі кобзарі та лірники.

Результати навчання. Знає основні групи пісень необрядового фольклору українців (за їх тематикою): дитячий фольклор, лірика та балади, епос. Вміє їх відрізнити та текстом та наспівом. Називає основні жанри українського народного епосу та особливості побутування, найвідоміші сюжети. Розрізняє за змістом та музичними особливостями основні жанри українського народного епосу. Називає прізвища видатних українських кобзарів та лірників минулого (О. Вересай, М. Кравченко, А. Скиба та ін.) та сучасних реконструкторів: М. Будник, М. Хай, В. Кушпет, К. Черемський, В. Мішалов, Т. Компаніченко).

Модуль 8. Дитячий музичний фольклор (3 год.)

Зміст навчання. Загальна характеристика жанрів дитячого фольклору. Функції творів для дітей. Пісні та твори усного фольклору, що виконуються для дітей: колискові, забавлянки, казки. Твори, що ви-

конуються самими дітьми: колядки, щедрівки, веснянки, закликання сонця, дощу, птахів, лічилки, дражнилки, ігри. Музичні й текстові особливості пісень дитячого фольклору.

Результати навчання. Знає жанри дитячого фольклору. Розуміє відмінності функцій творів, призначених для дитини і виконуваних самими дітьми, зокрема „охоронну” функцію колискових. Уміє пояснити терміни „колискова”, „забавлянка”, „лічилка”, „дражнилка”, а також відмінності дитячих календарно-обрядових пісень від творів ідентичних жанрів дорослого репертуару. Розуміє давні функції колискових пісень (магічно-охоронна, розважальна, заспокійлива, розвиваюча тощо). Демонструє (співає / скандує) зразки дитячого фольклору, спираючись на досвід практичних занять з фольклорного ансамблю та фаху.

Всього годин у навчальному році: 35

- Під час виконання програми **підсумкового річного контролю** учень / учениця:
- демонструє знання матеріалу навчальних модулів;
- називає та наводить приклади різних жанрів вокального, вокально-інструментального та інструментального фольклору, окреслює (приблизно) регіони їх побутування;
- називає основні етнографічні регіони України та знає їх географічне розташування;
- орієнтується в системі традиційних музичних жанрів, властивих фольклорній традиції свого регіону;
- знає назви народних музичних інструментів, назви та функції головних персонажів обрядових дійств;
- аналізує вибраний фольклорний твір (виконавський склад, тембр, жанр, зміст, фактура, орієнтовна регіональна приналежність).

Другий рік навчання

Завдання:

- продовження вивчення основних жанрів необрядового фольклору українців;
- ознайомлення з традиціями, обрядами та провідними жанрами пісенного й інструментального фольклору найчисельніших етнічних груп, які проживають в Україні;
- порівняння із вже вивченими жанрами українського фольклору;

- збагачення слухового досвіду для розпізнавання й аналізу фольклорних зразків національних меншин;
- оволодіння термінологією для означення обрядів, жанрів вокальної та інструментальної музики, музичних інструментів і танців.

Рекомендації: для демонстрації пісennих та інструментальних жанрів етносів України бажано спиратися на автентичні або реконструйовані зразки, рекомендовані розробниками в переліку джерел або близькі до них, щоб учні отримали правильний слуховий досвід та уявлення про питому традицію.

У пропонованій типовій навчальній програмі розглянуто етнічні групи, які за даними перепису населення 2001 р. є найчисельнішими в Україні, окрім російської (її вилучено з причин військової агресії російської федерації проти України. Викладач, зважаючи на місцевий (локальний) етнічний склад населення у своєму регіоні, може обирати для вивчення інші етноси, не зазначені в типовій програмі, або поглиблювати вивчення окремих з них. Для цього рекомендовано варіативно використовувати заплановані в ТНП навчальні години, за потреби скорочуючи або збільшуючи їх кількість, замінюючи окремі теми, що, однак, не вплине на загальні результати опанування змісту курсу. Детальний перелік жанрів музичного фольклору кожного з етносів не передбачає вивчення в обов'язковому порядку абсолютно кожного з них, а радше надає викладачеві достатньо широкий вибір. Для зручності викладу матеріалу та порівняння, теми модулів з відповідними етнічними групами об'єднані за генетичною та / або культурно-історичною спорідненістю, географічною близькістю.

Розподіл змісту програми за модулями другого року навчання

Модуль 9. Українська пісенна лірика (8 год.)

Зміст навчання. Сольні та гуртові (ансамблеві) ліричні (звичайні) пісні. Зміст, жанрово-стильові музичні особливості. Підгрупи звичайних пісень, виокремлені за їх поетичним змістом: 1) пісні соціальної тематики: козацькі, чумацькі, рекрутські, солдатські, жовнірські, бурлацькі, наймитські, заробітчанські, емігрантські, стрілецькі, повстанські тощо; 2) пісні про кохання, сімейне життя, сирітські, вдовині, балади тощо. Історія походження жанрів, їх музичні особливості: 1) твори давнього стильового шару (мелодії малого діапазону, не мають октавного голосу-„виводу” (як класична лірика, *див. п. 2*), часто

приурочені до сезонів; поширена сольна або дуетна форма виконання); 2) класична пісенна лірика: передбачає гуртовий (ансамблевий) склад виконавців (до 10-ти осіб); має великий діапазон (октава і більше); має диференціацію голосів на партії (залежно від регіону, двоголосся (Полісся, Поділля) або триголосся (Наддніпрянина, Лівобережжя, Степова зона); обов'язково має сольний верхній голос-вивід"; носить протяжний характер мелосу; 3) напливові твори („жорстокий романс", „кіч").

Результати навчання. Розрізняє жанрово-стильові різновиди давньої (невивідної, приуроченої, сольної) лірики, гуртової (багато-голосної) та новітньої. Знає регіональну музично-стильову ліричних (звичайних) пісень класичної групи (багатоголосся, протяжність, мелодії широкого діапазону, октавний вивід тощо). Визначає жанри пісенних зразків відповідно до їх змісту та музичних особливостей. Володіє термінологією, що стосується ліричних (звичайних) пісень класичної групи (назви голосів та їх функцій за народною термінологією: заспів, вивід, горяк, бас, „тонкий голос", „тягти" тощо).

Результати навчання. Знає історію походження пісень соціальної тематики, а також основні особливості змісту, основні музичні характеристики (особливості фактури, виконавства). Розрізняє за сюжетами пісні різних соціально-побутових груп.

Модуль 10. Традиційна музика етносів України. Корінні етнічні меншини України та їх традиційна музика (4 год.)

Зміст навчання. Етнічний склад населення у різних регіонах. Українці – основне автохтонне, корінне населення України, найбільша етнічна спільнота на усій її території. Корінні народи, що становлять етнічну меншість в Україні: кримські татари, кримчаки, караїми. Збереження традиційної культури етнічних меншин в осередках діаспор. Народна музика кримських татар, кримчаків, караїмів.

Результати навчання. Знає поняття „етнічна меншина", „корінна етнічна меншина", „діаспора". Називає основні етноси, які проживають на території України. Знайомий із формами культурної самоідентифікації різних етносів (недільні школи, фестивалі, дні культури, виставки, концерти тощо). Знає історію появи корінних етнічних меншин на території сучасної України. Знає загальну жанрову систему кримськотатарського фольклору: пісні (духовні, світські), байти (пісні-оповіді), імпровізаційні протяжні мелодії (озинкы), обрядові пісні кряшен, епічні твори (дастани), інструменти:

курай (типу сопілки), кубиз (татарська дримба). Знає деякі загальні назви пісенних жанрів кримськотатарської музики: пісні (йир, тюркю, дестан (репертуар ашугів), такмак, бейит, чин, мане, макам), інструментальної музики (той мерасімі авалари (весільні п'єси), долулар, кьонушма ве еглендже авалари), танців (агир авалар, хайтармалар (хайтарма), чешит оюн авалари). Називає деякі кримськотатарські традиційні інструменти: зурна, тулуп-зурна (волінка або дуда), кавал або хавал (свисткова дудка); сантр (рід цимбал), саз (щипковий), кеманче (смичковий); давул (великий барабан), даре-дойра, думбелек (парні литаври).

Модуль 11. Традиційна музика слов'янської групи етносів: білоруси, поляки, чехи, словаки (4 год.)

Зміст навчання. Осередки проживання слов'янських етнічних груп: білорусів, поляків, чехів, словаків. Історія їх появи та розселення на території України. Основні характеристики вокальної та інструментальної народної музики слов'янських народів, жанри пісенного та інструментального фольклору. Ладові, мелоритмічні, фактурні, стилістичні, виконавські особливості традиційної музики слов'янських народів: білорусів, поляків, чехів, словаків. Риси, подібності жанрів та музичних особливостей до українського фольклору.

Результати навчання. Знає основні жанри білоруського фольклору: календарно-обрядового, родинного, трудового, епічного; жанри інструментальної і танцювальної музики. Називає жанри, спільні з українським фольклором та характерні білоруські жанри (волочєбні пісні, масницькі пісні, зимова забава „Жєнитьба Цярєшки”, танці („Крутуха”, „Бульба” тощо), музичні інструменти). Знає й називає основні пісенні жанри поляків: календарно-обрядового („колядки” – „kolędy”, „пасторалки” – „pasterskie”, різдвяна Шопка – „Szopka”), родинного, трудового, епічного („розбійницькі” – „zbojńicke piesne”); жанри інструментальної і танцювальної музики. Називає жанри, спільні з українським фольклором. Знає й називає основні пісенні жанри чехів: календарно-обрядового („Виїзд королів” – „Jízda králů”; „Масляна” – „Shrovetide”, „ляльковий театр” – „České rodinné loutkové divadlo”), родинного, трудового, епічного („розбійницькі” – „zbojńicke piesne”); жанри інструментальної і танцювальної музики. Називає жанри, спільні з українським фольклором. Знає й називає основні пісенні жанри словаків: календарно-обрядового („ляльковий театр” – „bábkarstvo”), родинного, трудового, епічного („розбійниць-

кі” – „zbojnícke piesne”); жанри інструментальної і танцювальної музики. Називає жанри, спільні з українським фольклором. Традиційні інструменти, ансамблевий склад польських, словацьких і чеських інструментальних капел та основні жанри інструментальної музики. Танці: хоровод (chorovod), колесо (koleso), вербунк (verbunk), гайдук (hajduk), чардаш (čardáš), одземок (odzemok), мазурка (mazur), полька (polka), краков’як (krakowiak), куяв’як (kujawiak), оберек (oberek), полька (polka), рейдовак (rejdivák), бажант (bažant), соуседска (sou-sedska), фуріант (furiant).

Модуль 12. Традиційна музика балтійських народів: литовці, латвійці (4 год.)

Зміст навчання. Загальна характеристика традиційної музики балтійських народів: литовців, латвійців. Провідні жанри пісенного та інструментального фольклору. Деякі ритмічні, мелодичні, ладові, фактурні та стилістичні особливості традиційної музики народів Балтії в провідних жанрах фольклору. Етнографічні регіони Литви: Аукштайтія, Дзукія, Жемайтія, Мала Литва, Сувалькія. Жанри литовського та латиського фольклору.

Результати навчання. Знає назви основних етнографічних регіонів Литви і найбільш показові для них жанри музичного фольклору: – Аукштайтія (*Aukštaitija*) – поліфонічний спів „сутартінес” (*sutartinės*), гра на традиційних інструментах „скудучей” (*skudučiai*), дерев’яних рогах (*mediniai ragai*), пастуші награвання на баранячих рогах (*ožragis*) та „лумздяліс” (*lumzdelis*); – Дзукія (*Dzūkija*) – колядки (*Kalėdinės giesmės*); – Жемайтія (*Žemaitija*) – двоголосні ліричні пісні (*tradicinės dvibalsis dainavimas*); – Мала Литва (*Mažoji Lietuva*) – традиційні лютеранські піснеспіви (*tradicinės liuteronų giesmės*); – Сувалькія (*Suvalkija*) – гра на традиційному музичному інструменті „канклес” (*tradicinės kanklės*). Ознайомлений з назвами основних етнографічних регіонів Латвії – *Курземе, Відземе, Земгале, Латгале*. Знає найбільш відомі жанри латиського музичного фольклору: купальські пісні „ліго” (*Līgo*); масляні карнавальні обряди та пісні; гра на традиційному інструменті „коккле” (*kokle*).

Модуль 13. Традиційна музика угорців, румунів, молдован (3 год.)

Зміст навчання. Основні характеристики народної музики угорців, румунів, молдован. Жанри пісенного та інструментального фольклору. Склад інструментальних ансамблів. Особливості ладового,

фактурного, ритмічного устрою угорської, румунської і молдавської народної музики.

Результати навчання. Знає місця розселення угорців, румунів, молдован на території України. Називає: – основні календарні та родинні обряди і пісні угорців, позаобрядові пісенні та інструментальні жанри; – танці: вербунк (verbunk) чардаш (csárdás), хайдук (haiduck), легенеш (legényes), угрош (ugrós), карікашо (karikázó) танець пастухів (pasztortánc) та ін.; – інструменти („текерьо” – „tekego”). Знає місця розселення румунського та молдавського етносів на території України. Називає основні календарні та родинні обряди румунів та молдаван: колінди (colindă), весільні, похоронні (бочет), дойна (doina), балади та ін. танці: хора (hora), сирба (sirba або sârba), бриул (brăul), бетута (bătuta), жок (joc), хайду (haidău), калушари (călușari) / калуш (căluș) та ін.

Модуль 14. Традиційна музика балканських народів: серби, хорвати, болгар, греки та ін. (4 год.)

Зміст навчання. Осередки проживання балканської етнічної групи народів: сербів, хорватів, болгар, греків. Історія їх появи та розселення на території України. Основні характеристики вокальної та інструментальної народної музики балканських народів, жанри пісенного та інструментального фольклору. Ладові, мелоритмічні, фактурні, стилістичні, виконавські особливості традиційної музики народів балканської групи, порівняння з українськими.

Результати навчання. Знає орієнтовні осередки проживання народів балканської етнічної групи на території України (Бесарабія, Степ та Приазов'я). Знає основні жанри пісенного фольклору сербів: календарні: різдвяні („божичні” – „Божић”), лазарицькі („Лазарев” – виконувались у „Лазареву суботу”), кралицькі („Краљичин”, на Трійцю), юр'євські („Ђурђево” – на день Св. Юрія), додольські („Додол” – до обряду викликання дощу дівчатами), хрестоносські (викликання дощу громадою зі священником, носячи хрест), пісні до збирання врожаю („Жетелачки” – жнивні), славильні („Славски”, співаються у день святого покровителя православної родини); родинні: дитячі „дечија”, весільні („свадбена”), поховальні („тужбалица”). Називає народні музичні інструменти сербів („гусле”, „фрула”, „гайда”, „тамбурика”), найпоширеніші танці („Коло”, „Боярка”, „Оро”). Знає основні особливості пісенних стилів хорватської народної музики: ганга (ganga), грокталіца (groktalica), ойканье (ojkanje), клапа (klapa), бе-

чарац (bečaras). Називає хорватські традиційні танці: Indo (Індо), Drmeš (Дрмеш), Moreška (Морешка), Kumpanija (Кумпанія); жанр інструментальної музики tamburica. Називає тематику та персонажів сербського та хорватського епічного фольклору. Розпізнає на слух вивчені зразки пісенного та інструментального фольклору. Знає назви головних традиційних танців болгар („horo”, „gusarici”) та їх особливості (сольні / ансамблеві, чоловічі / жіночі / мішані, у вокальному чи інструмент-тальному супроводі), обрядові танці: коледуване, ладуване, Трифон Зарезан, лазаруване, буенец, Еньова буля, нестинарство, русалії. Знає назви болгарських народних інструментів: гедулка, гусла, тамбура, кавал, гайда, свирка, цафара, двоянка, зурна, дюдюк, тепан, даул, тарамбука, дааре тощо). Знає основні жанри болгарського музичного фольклору: весняного обрядового циклу – „сорочини” (закликання весни), „Баба Марта”, „Лазарница” (Лазарева субота – тиждень до Великодня) та „Пеперуда” (обряд викликання дощу за допомогою імітативних магічних дій та виконання спеціальних закличних пісень) та епічні пісні, відомі також у сербів та хорватів – „Бугарщица”. Знає основні жанри грецького фольклору: пісні (епічні, історичні (пісні клефтів), побутові (трудова, колискові, ліричні, весільні, застольні, жартівливі, календарні, присвячені масовим святам), балади. Називає грецькі танці (Сіртос, Хасапіко, Зейбекіко, Карагуна, Клефтикос, Хора, Каламатіанос, Румат'яні тощо). Знає назви народних інструментів: лютні, флейти (авлос), ліра (критська ліра), поздовжні флейти, волинки, цимбали (сантур), бузуки, баглама, мандолина, скрипка.

Модуль 15. Традиційна музика народів Близького Сходу: грузини, азербайджанці вірмени, євреї, роми та ін. (5 год.)

Зміст навчання. Жанрова система народної музики народів Кавказу (грузинів, азербайджанців). Жанри та особливості народної музики степових і гірських регіонів. Жанри єврейської музики, основні лади. Традиції клезмерів у містах і селах: інструментальний склад, репертуар, регіональні відмінності, ролі та функції інструменталістів у оркестрі. Етнічними ромів, історія їхнього походження, розселення у світі. Музичні інструменти, на яких грали ромські музиканти. Поліжанровість ромської музики. Традиційні та сучасні ромські свята в селах і містах. Взаємовплив із традиціями інших етносів. Видатні ромські виконавці ХХ ст.

Результати навчання. Знає основні риси та жанри грузинської народної музики: – грузинське народне багатоголосся (пісні етнографічних груп Грузії – сванів, мергелів, гурів, аджарів), протяжні, застольні пісні; – одноголосні пісні: трудові (пісня плугатаря – гутнурі, молотника – кеврулі, віяльника хліба – саніавебелі, пісня стодоли – калоурі), урмулі (пісні візників) тощо, родинні (нана – колискова, да-тіреба – голосіння). Називає грузинські традиційні танці (Мтіулурі, Перхулі, Хорумі, Картулі, Ачарулі та ін.). Називає деякі грузинські народні інструменти: соінарі, ствірі (дудки), пай, саквірі (сигнальний ріг), чибоні (волинки); нангі (арфа), кнарі, чіанурі тощо. Знає жанри азербайджанської народної музики: трудові, історичні, ліричні, родинно-обрядові, жартівливі пісні, танці (жіночі, чоловічі, загальні пляски), ашугська творчість, мугам. Знає історію та місця розселення вірменського етносу на території України. Називає жанри вірменської народної вокальної музики (обрядові, трудові – „оревели” (орні), весільні, колискові, похоронні, військові, епічні, „антуні” (пісні блукачів – „пандухтів”) танцювальні, застільні, лірико-любівні, побутові). Вірменський епос. Народні співці – гусани. Народні вірменські музичні інструменти. Дудук, зурна, шві, кав (духові). Дудук – символ вірменської музики. Дхол / давул / тагул, даф (ударні інструменти). Бамбір, кеманче (смичкові). Традиційні вірменські танці: JoJon / ZhoraBag (енергійний чоловічий танець), MomBag (весільний танець „зі свічкою”), Harsaneek (сольний жіночий танець). Знає історію та місця розселення єврейського етносу на території України. Називає жанри єврейської традиційної музики (пісні життєвого циклу, ліричні, філософські та ін.), інструментальний склад та репертуар клезмерських оркестрів (єврейські танці шер, фрейлехс, баройгез-танц та іноетнічні полька, кадрили, козачок та ін.). Знає роль клезмерів в єврейських та неєврейських святах та релігійних та цивільних подіях (пуримшпілі, весілля, похорон та ін.) Знає основні етнічні назви ромів, їх розселення у світі та в Україні. Називає музичні інструменти, на яких грали ромські музиканти в Україні. Знає особливості ромської традиційної музики та її вплив на світову музичну культуру. Називає імена видатних ромських виконавців ХХ ст. (Есма Реджепова, „Gipsy Kings”, Джанго Рейнарт та ін.).

Підсумкові заняття: 3

Всього годин у навчальному році: 35

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень / учениця:

- вміє на слух ідентифікувати музичний зразок за жанром / регіоном / етносом, до якого він належить;
- знає перелік найбільших етнічних діаспор в Україні та способи їхньої культурної самоідентифікації, місця їх розселення в Україні;
- називає та наводить приклади різних музичних інструментів, танців та жанрів вокального, вокально-інструментального та інструментального фольклору вивчених етносів;
- на прикладі фольклорного твору (на вибір викладача) аналізує його особливості: зміст, жанр, фактура (вокальний), тембр, жанр, ансамблевий склад (інструментальний), вокально-інструментальний (зміст, жанр, фактура, тембр).

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Воропай О. Звичаї українського народу [у 2 т.]. Мюнхен: Укр. вид-во, 1958. Т. 1. 308 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000767>; Т. 2. 289 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004408>.

Головацький Я. Сербські народні пісні. *Мислене дерево: вебсайт*. <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/G/GolovackyyJ/NarodniSerbskijiPisni.html>.

Горбань І. Фольклор і фольклористика болгар в Україні. Львів: Ін-тут народознавства НАН України, 2004. 256 с.

Гусак Р. Традиції клезмерів Поділля (на матеріалі весільних інструментальних ансамблів Східноподільської Наддністрянщини). Вінниця: Нова Книга, 2014. 280 с.; ноти.

Данилейко І. Динамічний каталог традиційної музики: інтернет-ресурси з українського фольклору та етнографії (доступ на 2022 рік). Проблеми етномузикології. Вип. 17, 2022. С. 88–110. <http://ethnomusicology.com.ua/issue/view/16224>.

ЕГЕ films: youtube-канал (аудіовізуальна антропологія, мистецькі проекти по збереженню та популяризації історико-культурної спадщини України). <https://www.youtube.com/@ehfilms/videos>.

Електронний архів українського фольклору. <https://folklore-archive.org.ua>.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів: у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ: ІМФЕ, 2020. Т. 5. Поховально-поминальні звичаї та обряди. 464 с.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів: у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ: ІМФЕ, 2018. Т. 2. Родина та культура сімейного співжиття. 460 с.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів: у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ: ІМФЕ, 2016. Т. 3. Родильна обрядовість. 472 с.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів: у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ: ІМФЕ, 2016. Т. 4. Весільна обрядовість. 688 с.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів: у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ: ІМФЕ, 2016. Т. 6. Календарна обрядовість. 400 с.

Єфремов Є. В. Веснянки. *Історія Української музики*: у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. С. 56–73.

Єфремов Є. В. Зимові пісні. Колядки і щедрівки. *Історія Української музики*: у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. С. 41–55.

Єфремов Є. Секрети майстерних співаків. Як навчитися традиційного співу. <https://www.youtube.com/watch?v=xU327UtAxMw>.

Єфремов Є. Традиційний спів: спільне та відмінне з іншими видами співу, регіональні особливості. <https://www.youtube.com/watch?v=QX1uGg6hNa8>.

Єфремов Є. Шість головних фактів про традиційну музику. Традиційна музика і наука про неї. <https://www.youtube.com/watch?v=-AZ06wRk0Fc>.

Єфремов Є., Пономаренко В. Дослідження локальної народнопісенної традиції як основа діяльності вторинного фольклорного ансамблю. *Українське музикознавство*: респ. міжвід. наук.-метод. зб. / редкол. І. А. Котляревський та ін. Київ: Музична Україна, 1989. Вип. 24. С. 3–16.

Єфремов Є. Традиційний спів Центрального Полісся. <https://www.youtube.com/watch?v=ipswJIAgmQ4>.

Єфремов Є. Як з'явилася музика? Історія української традиційної музики. <https://www.youtube.com/watch?v=Rj8ctuJxRMs>.

Іваницький А. І. Українська народна музична творчість: навч. посіб. Вид. 2-ге, доопрац. Київ: Музична Україна, 1999. 222 с.

Іваницький А. І. Український обрядовий фольклор західних земель: музична антологія [Бессарабія, Бойківщина, Буковина, Волинь, Галичина, Гуцульщина, Закарпаття, Лемківщина, Підляшшя, Поділля, Полісся, Покуття, Холмщина]. Вінниця: Нова Книга, 2012. 624 с.

Іваницький А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору (з поясненнями та коментарями): навч. посіб. для вищих навч. закл. культури і мистецтв I – IV рівнів акредитації. Київ: Нова книга, 2008. 519 с.

Історія Української музики у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. 440 с.

Календарно-обрядові пісні Рівненщини / Упорядкування, вступне слово, фольклорні записи та розшифровка В. Ковальчука. Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1994. 102 с.

Клименко І. Веснянки і володар, що відчиняє ворота. Пісні весни. https://www.youtube.com/watch?v=mSoOn69_adA.

Клименко І. Давні колядки – не про Ісуса. Пісні зими. <https://www.youtube.com/watch?v=jg1Q5L2ARyE>.

Клименко І. Жіночі, чоловічі, дитячі пісні. Жанри українських традиційних пісень. <https://www.youtube.com/watch?v=FlZpGzxoLz0>.

Клименко І. Лади у традиційному співі. Музична структура обрядових пісень. <https://www.youtube.com/watch?v=40dN-h0wiVQ>.

Клименко І. Пісні річного та життєвого циклів. Жанри українських традиційних пісень. <https://www.youtube.com/watch?v=jfmSLzAa-5o>.

Клименко І. Що співали на українському весіллі? Весільні пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=OJnf7O-aB7U>.

Клименко І. Весняний танок. Пісні весни. https://www.youtube.com/watch?v=S_cpA21-IxE.

Клименко І. Жнивні пісні. Пісні літа. <https://www.youtube.com/watch?v=EQToQDor5AA>.

Клименко І. Зимові обряди навесні. Пісні весни. <https://www.youtube.com/watch?v=G7RSe8bLing>.

Клименко І. Кожній людині – своя колядка. Пісні зими. <https://www.youtube.com/watch?v=p6Td4EPjrXY>.

Клименко І. Куст, гість із того світу. Пісні літа. <https://www.youtube.com/watch?v=IB8S4OO1bBo>.

Клименко І. Магія Купала та петрівчані пісні. Пісні літа. <https://www.youtube.com/watch?v=73CWy23YUn0>.

Клименко І. Проводи русалок. Пісні літа. <https://www.youtube.com/watch?v=bwKKsO9eKoo>.

Клименко І. Різниця між обрядовими й ліричними піснями. Жанри традиційних пісень. <https://www.youtube.com/watch?v=SucTmmWSjiU>.

Клименко І. Традиційне весілля в наш час. Весільні пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=GyvUD0xbTtc>.

Клименко І. Традиційний спів Західного Полісся. <https://www.youtube.com/watch?v=sEuuCstklIM>.

Клименко І. Традиційний спів Західного Полісся. <https://www.youtube.com/watch?v=sEuuCstklIM>.

Клименко І. Традиційний спів Полтавщини. <https://www.youtube.com/watch?v=eb1wls7WsUU>.

Клименко І. Чому мелодій менше, ніж текстів. Музична структура обрядових пісень. <https://www.youtube.com/watch?v=eVODf06e5IM>.

Клименко І. Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву: типологія і географія. Київ: НМАУ

ім. П. І. Чайковського, 2020. Т. 1: Монографія. 360 с. Т. 2: Атлас. 100 с. + DVD.

Колекція фольклору на сайті Музею етнографії Женев. *MEG Musée d'ethnographie de Genève*: website. <https://www.meg.ch/fr>.

Коломицева А. Старовинні солдатські пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=w1ckbacZsjA>.

Коропніченко Г. Колискові пісні. *Історія української музики*: у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. С. 108–126.

Коропніченко Г. Давні вірування і традиційний спів українців: гендерне розмежування. *Проблеми етномузикології*. Вип. 16, 2021. С. 52–64. <http://ethnomusicology.com.ua/issue/view/15008>.

Кулик В. Робочий зошит з української музичної літератури. Суми: [б. в.], 2016. 64 с.

Курочкін О. Українські новорічні обряди: „Коза” і „Маланка”. *Українське народознавство. Сер. Українські етнологічні студії*. 1995. Вип. 1. 392 с.

Луганська К. М. Дитячий музичний фольклор. *Історія Української музики*: у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. С. 127–145.

Лукашенко Л. Виконавські традиції Брестського Полісся // Народна музика Волині: збірник статей і матеріалів. Кременець, 1998. С. 36–40.

Лукашенко Л. Нарис з предмета традиційного вокального виконавства // Володимир Гошовський і Закарпаття: збірник статей і матеріалів / упорядник Віра Мадяр-Новак. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. Вип. 1. С. 98–105.

Лукашенко Л. „Практика народно-виконавська”: програма. Етномузика: Збірка статей та матеріалів з нагоди 175-річчя Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. Львів: Вид-во „ГАЛИЧ-ПРЕС”, 2019. Число 15 / упоряд. Вікторія Ярмола. Львів, 2019. С. 143–158.

Маховська С. Дитина: родини, хрестини, перші кроки (родинно-обрядовий та дитячий фольклор Хмельниччини): монографія. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. 215 с.

Мироненко Е. Формы бытования фольклора в музыкальной культуре современной Молдовы. *Науковий вісник: зб. наук. ст. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2009. Вип. 80. Наука про музику сьогодні: проблеми та перспективи. С. 377–391.

Михайлов М. Болгарська музична культура. Київ: Радянська Україна, 1963. 48 с.

Музичний фольклор Донбасу: календарно-обрядові пісні Донецької та суміжних областей / упоряд. О. В. Тюрікова. Донецьк: ТОВ „Юго-Восток”, 2009. 341 с.

Мурзина О. І. Народне багатоголосся. *Історія Української музики*: у 7 т. Київ: НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2016. Т. 1. С. 340–368.

Народні пісні Полтавщини (з колекцій збирачів фольклору) / упоряд. та вступ. ст. Л. О. Єфремової. Київ: Логос, 2016. 752 с. <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/spadshchyna/2016/pisni.pdf>.

Народні пісні України. <https://folk-ukraine.com>.

Народні пісні Чернігівщини у запису Валентина Дубравіна / упоряд. В. Г. Дубравін. Чернігів: ДКП РВВ, 2001. 364 с.

Національні спільноти та корінні народи. *Ukrainer*: веб-сайт. <https://ukrainer.net/thread/national-menshyny/>.

Обрядові пісні Слобожанщини (Сумський регіон) / фольклорні записи та упоряд. В. В. Дубравіна. Суми: ВТД „Університетська книга”, 2005. 446 с.

Осадча В. М. Дитячий фольклор Слобожанщини. *Дитинство і народна культура Слобожанщини: матеріали фольклорно-етнографічних експедицій 1992–2000 років*. Харків: Регіон-інформ, 2000. С. 34–116.

Осадча В. М. Жанрово-стильові особливості обрядового фольклору Слобожанщини в дитячій традиції виконання. *Дитинство і народна культура Слобожанщини: матеріали фольклорно-етнографічних експедицій 1992–2000 років*. Харків: Регіон-інформ, 2000. С. 21–33.

Пеліна Г. Традиційні пісні Закарпаття. <https://www.youtube.com/watch?v=QXuVp8At1pw>.

Постольніков С. Як виглядають цимбали і як на них грати? Цимбали у традиційній музиці. <https://www.youtube.com/watch?v=1bGcInxlxtw>.

Постольніков С. Бас від архаїки дотепер. Басоля у традиційній музиці. <https://www.youtube.com/watch?v=lcsDUCQZiRw>.

Постольніков С. Музиканти-цимбалісти Центральної України. Цимбали у традиційній музиці. <https://www.youtube.com/watch?v=DsovRuXoWr8>.

Постольніков С. Яку музику грали на цимбалах? Цимбали у традиційній музиці. <https://www.youtube.com/watch?v=93QkepGFswE>.

Пшенічкіна Г. Веснянки Звенигородщини: етнографія, типологія, географія. *Проблеми етномузикології*. 2022. Вип. 17. С. 130–147.

Пшенічкіна Г. „Звенигородщина” Агатангела Кримського та сучасні дослідження обрядової пісенності Правобережної Черкащини. *Проблеми етномузикології*. 2018. Вип. 13. С. 82–117. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Petnomuz_2018_13_6.

Пшенічкіна Г., Пеліна Г., Коломицева А. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни „Фольклор народів України” середнього (базового) підрівня. Репозитарій Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти. Київ, 2023. <http://arts-library.com.ua/handle/123456789/1103>.

Пшенічкіна Г. Традиційний спів Середньої Наддніпрянщини та Східного Поділля. <https://www.youtube.com/watch?v=GqPVkqCBBJk>.

Регіонально-жанрова антологія українського музичного фольклору / упоряд., вступ. ст. А. І. Іваницького; голов. ред. Г. А. Скрипник. ІМФЕ

ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2016. Т. І. Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини. 364 с.; ноти.

Регіонально-жанрова антологія українського музичного фольклору / упоряд., вступ. статті Л. О. Єфремової, М. Й. Хая; голов. ред. Г. А. Скрипник. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2022. Т. 4 IV. Обрядовий музичний фольклор Центрального і Східного Полісся. 584 с.; ноти.

Скаженик М. Багатоголосся в ліричних піснях. Ліричні пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=Uf5sMkIXHIs>.

Скаженик М. „Пісні для себе”: про що і коли співали. Ліричні пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=zXtuxLwVdIQ>.

Скаженик М. Ранньотрадиційні зимові наспіви придніпровських сіл Переяславщини: типологія та географія. Проблеми етномузикології, Вип. 15. С. 100–133. Київ, 2020: НМАУ ім. П. Чайковського. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2020.15.219392>.

Скаженик М. Традиційний спів Середньої Наддніпрянщини. <https://www.youtube.com/watch?v=1uWzhXFbj0k>.

Смоляк О. Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури: в 2 ч.: монографія; нотний додаток. Тернопіль: Астон, 2001, 2004. Ч. 1. 296 с., Ч. 2. 392 с.

Смоляк О. С. Український дитячий музичний фольклор: підручник-хрестоматія для викладачів та учнів. Тернопіль: Лілея, 1998. Вип. 1. 80 с.

Соколова А. Весняний календарно-обрядовий фольклор болгар південної Бессарабії: особливості побутування. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Сер. Філологічні науки*. Вип. 41. С. 112–118. <http://surl.li/evblw>.

Федун І. Що таке троїста музика? Традиційні інструментальні гурти. <https://www.youtube.com/watch?v=-7rOWUo6it4>.

Фетисов І. Вторинне фольклорне виконавство: ілюзія реальності. <https://www.youtube.com/watch?v=YFJzCJ83j1E>.

Фетисов І. Традиційний спів Лівобережного степу. <https://www.youtube.com/watch?v=DxGmxGHBC3Y>.

Фольклорний гурт „Володар”. <https://www.youtube.com/@volodar3705/videos>.

Франко І. Сербські народні пісні і думи. *Зібрання творів у 50 т. / редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін.* Київ: Наукова думка, 1980, Т. 26, С. 51–59. <https://www.i-franko.name/uk/LitCriticism/1877/SerbskiNarodniDumyIPisni.html>.

Хай М. „Николаєва” – розбір одного з найкращих творів. Основи інструментальної музики. <https://www.youtube.com/watch?v=PouzdTVijg4>.

Хай М. Три підходи у класифікації музики. Основи інструментальної музики. <https://www.youtube.com/watch?v=ZJOafCIIIE8>.

Хай М. Традиційна культура як частина світогляду. Основи інструментальної музики. <https://www.youtube.com/watch?v=NnzF-lWRczQ>.

Традиційний спів Східного Полісся – Ірина Данилейко. <https://www.youtube.com/watch?v=PхMj5kGEiSw>.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. <https://folklore.kh.ua>.

Шашкевич М. Сербські народні пісні. *Мислене дерево: вебсайт*. <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/Sh/ShashkevychM/Translations/SerbskiNarodniPisni.html>.

Шемет Л. В. Фольклористичний рух в Україні та діти. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2011. № 3. С. 200–204. http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2011_3_51.

Щепакин В. М. Єврейські народні професійні і напівпрофесійні музиканти як складова музичної культури України кінця XVIII – початку XX ст. *Культура України: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Шейка*. Харків: ХДАК, 2010. Вип. 30. С. 235–245.

Энгель Ю. Еврейская народная песня. Этнографическая поездка. Східний світ. № 3. 2003. „Klezmer”: *вебсайт*. https://klezmer.com.ua/history/history_text47.php.

Этнаусё: веб-сайт. <https://ethno.by>.

Ярмола В. Скрипка на Поліссі. Скрипка – головний інструмент українців. <https://www.youtube.com/watch?v=6U6VseZFbaQ>.

Ярмола В. Скрипковий репертуар Полісся. Скрипка – головний інструмент українців. <https://www.youtube.com/watch?v=MC53Bf-PvF4>.

Béla Bartók. Collections at the Museum of Ethnography: website. <https://bartok.neprajz.hu/english.start.php>.

Béla Bartók: *Das Ungarische Volkslied. Ethnomusikologische Schriften-Faksimile Nachdrucke*. D. Dille (Hrsg.). Mainz, 1965.

Folk Music. MTA – Institute for Musicology (архів при Інституті музикології АН Угорщини). <https://zti.hungaricana.hu/en/>.

Folkways. Catalog. Music of the Ukraine. Various Artists. *Smithsonian Institution*: website. <https://folkways.si.edu/music-of-the-ukraine/world/album/smithsonian>; <https://folkways.si.edu/country/ukraine>.

Hungarian Heritage House (архів Будинку угорської спадщини). <https://hagyomanyokhaza.hu/en>.

Kozamedia. <https://www.youtube.com/channel/UCDYUGwHy-itHCWCRwMjBpYg>.

ЛЕК. ЛЕК Київська Лабораторія етномузикології. <https://www.youtube.com/channel/UCfve0jQC2yG39CjY7O4FxBw>.

Muzyka Polesia: website. muzykapolesia.net.

Polyphony Project. polyphonyproject.com.

Slovenský ľudový umelecký kolektív: webovej stránky. <http://old.ludovakultura.sk/index.php>.

Halyna Pshenichkina, ethnomusicologist, Doctor of Humanities (Art History), Senior Research Fellow at the Department of Folklore Archives, Institute of Lithuanian Literature and Folklore (Vilnius, Lithuania), Associate Professor at the Dnipro Academy of Music (Dnipro, Ukraine), h.pshenichkina@gmail.com, +380630618924.

Folklore of the Nations of Ukraine: a Basic Educational Course for the Secondary (Basic) Sublevel of Primary Art Education in Musical Art of the Initial Professional Orientation, a Class of Musical Folklore

The basic educational Program of the course “Folklore of the Nations of Ukraine” was developed by a group of authors-ethnomusicologists – Halyna Pshenichkina, Hanna Pelina, Anna Kolomytseva, taking into account the requirements for the scope and results of learning and contains the general normative content, scope and normative results of childrens’ learning in this discipline, and also outlines recommended approaches to planning and organizing the educational process in the musical folklore class. The Program is focused on acquiring basic knowledge and skills in the discipline “Folklore of the Nations of Ukraine” in Primary Art Schools (Music schools, Music departments of Art schools), and can also be used by other subjects of educational activity that implement extracurricular education programs in the art direction. The course “Folklore of the Nations of Ukraine” has a direct connection with other educational components of the Program of the Musical Folklore class (“Folklore Ensemble”, “Singing (Solo)” – solo folklore performance), generalizes and consolidates theoretical and practical knowledge and skills. The Program is designed for 2 years (15 modules) and is accompanied by an extensive list of recommended literature, information sources and illustrative materials for each module.

The educational course “Folklore of the Nations of Ukraine” contributes to the formation of in-depth knowledge among children about the traditional musical culture of Ukrainians, indigenous ethnic minorities and other ethnic groups living in Ukraine, the variety of functions (genres) of Ukrainian musical folklore, the wealth of musical forms and regional styles. Important and relevant today is the study of the traditional culture and music of ethnic groups whose ‘native countries’ provided invaluable assistance to Ukrainians during the difficult wartime.

The normative content of the education is based on the generalization of modern Ukrainian and European methods of teaching traditional music of the nations of the world, focused on the perception and understanding of real (authentic – that is, unarranged) samples of musical folklore; on the research and pedagogical experience of the authors of the Program. The information base of the educational course should be the best samples of audio and video recordings of folklore, as well as theoretical materials posted on special Internet resources dedicated to the traditional folk culture of Ukrainians and other ethnic groups of Ukraine.

Keywords: folklore of the nations of Ukraine, musical folklore, traditional music, ethnic groups of Ukraine, basic educational program, primary art education.